

JØRGEN VANGSNES

Sivilprosess

i et nøtteskall

3. UTGAVE

GYLDENDAL

SIVILPROSESS

I ET NØTTESKALL

JØRGEN VANGSNES

SIVILPROSESS

I ET NØTTESKALL

 GYLDENDAL

© Gyldendal Norsk Forlag AS 2024

3. utgave, 1. opplag 2024

ISBN 978-82-05-59148-6

Omslagsdesign: Kristin Berg Johnsen

Sats: HAVE A BOOK

Brødtekst: Minion 10/14,5 pkt

Papir: 90 g Amber Graphic

Trykk: OÜ Print Best, Estland 2024

Alle henvendelser om boken kan rettes til

Gyldendal Akademisk

Postboks 6730 St. Olavs plass

0130 Oslo

www.gyldendal.no/akademisk

akademisk@gyldendal.no

Det må ikke kopieres fra denne boken i strid med åndsverkloven eller avtaler om kopiering inngått med KOPINOR, interesseorgan for rettighetshavere til åndsverk. Kopiering i strid med lov eller avtale kan medføre erstatningsansvar og inndragning, og kan straffes med bøter eller fengsel.

Alle Gyldendals bøker er produsert i miljøsertifiserte trykkerier.

Se www.gyldendal.no/miljo

Forord

Formålet med denne boken er å gi en kortfattet innføring i sivilprosess, både for studenter og praktiserende jurister. Boken skal kunne brukes for å oppnå et godt eksamensresultat, men også for å kunne mestre et møte med domstolene som profesjonell aktør.

En oversiktsbok som dette kan ikke gi det fulle og hele bildet. Heldigvis kommer du langt med å kunne hovedtrekkene. Tvisteloven av 2005 har gjort at de fleste problemstillingene kan løses med utgangspunkt i lovens ordlyd. Selv om det kan virke møysommelig, anbefaler jeg sterkt at boken leses med en pekefinger i lovteksten. Det er verdt det.

Jeg har særlig støttet meg på lovkommentaren til Schei mfl.: *Tvisteloven. Kommentartutgave* (2013) og til dels også den omfattende håndboken til Skoghøy: *Tvisteløsning* (2014). Jeg inntar derfor en generalhenvisning til disse verkene her i tillegg til en god del fotnoter underveis. Jeg har dessuten benyttet metoden som blant annet brukes av Skoghøy, ved at alle referanser til avgjørelser fra Høyesterett har fått tillegget P (plenum), S (storkammer), A (avdeling), U (ankeutvalget) eller F (forberedende dommer).

Jeg vil rette en takk til Ida Vibeke Kyhring i Gyldendal Juridisk for muligheten til å skrive en innføringsbok som dette og for

6 FORORD

upåklagelig bistand underveis. Tre kollegaer og venner – advokaten Marius Stub og Karl Otto Thorheim samt dommerfullmektig Gjermund Aasbrenn – har lest gjennom hver sin tredjedel av manus og gitt verdifulle tilbakemeldinger. Jeg skylder dem en stor takk. Til slutt, men likevel først og midt i alt, takk til Sofie.

Feil og mangler er selvsagt mitt ansvar. Jeg mottar gjerne innspill til boken per e-post (jorgen@vangsnes.org).

Sagene, desember 2014

Jørgen Vangsnes

Forord til 3. utgave

Første utgave av denne boken utkom i januar 2015, og annen utgave utkom i 2018.

Etter vedtakelsen av tvisteloven har sivilprosessfaget fortsatt å utvikle seg skrittvis. Det er nå såpass lenge siden forrige utgave at det er avsagt flere betydningsfulle avgjørelser på feltet. Selv om ingen av dem representerer noe radikalt brudd med det etablerte, har det samlet sett skjedd en utvikling på flere sentrale punkter. Det gjelder blant annet spørsmål som rettslig interesse og rettskraft.

Denne tredje utgaven av *Sivilprosess i et nøtteskall* er oppdatert med det sentrale fra nyere rettspraksis og teori og selvsagt med lovendringer siden sist. Enkelte passasjer er dessuten skrevet om. Endelig er noen feil og unøyaktigheter rettet. Den overordnede strukturen i boken har imidlertid blitt godt mottatt og er beholdt fullt ut. Rettspraksis er ajourført per 20. mai 2024.

Siden forrige utgave av boken har jeg selv byttet tilholdssted fra Regjeringsadvokaten til Wikborg Rein. Mye er annerledes, men én ting er likt: Jeg er så heldig at jeg fortsatt nyter godt av å omgi meg med helt ekstraordinært gode diskusjonspartnere. I forbindelse med denne utgaven retter jeg derfor en særskilt takk

8 FORORD TIL 3. UTGAVE

til gode kollegaer i det fremragende tvisteløsningsmiljøet i Wikborg Rein, særlig Kaare Andreas Shetelig og Ola Ø. Nisja, for jevnlig prosessuelle diskusjoner.

Nordstrand, mai 2024

Jørgen Vangsnes

Innhold

KAPITTEL 1 INNLEDNING	17
1.1 Sivilprosessens formål	17
1.2 Grunnleggende prinsipper i sivilprosessen	20
1.2.1 Kontradiksjon	20
1.2.2 Effektivitet, prosessøkonomi og proporsjonalitet	21
1.2.3 Disposisjons- og forhandlingsprinsippet	23
1.2.4 Prinsippet om en forsvarlig rettergang	25
1.2.5 Likebehandlingshensyn	27
1.2.6 Muntlighet og bevisumiddelbarhet	28
1.2.7 Offentlighet	30
1.2.8 Minnelige løsninger – mekling og forlik	32
1.3 Rettskildene og noen metodiske poenger	33
KAPITTEL 2 AKTØRENE I SIVILE SAKER	38
2.1 Partene (tvisteloven kapittel 2)	38
2.2 Prosessfullmektigene (tvisteloven kapittel 3)	40
2.3 Partshjelpere og skriftlige innlegg til belysning av allmenne interesser («amicus curae»)	42
2.3.1 Innledning	42
2.3.2 Vilkårene for partshjelp	43
2.3.3 Rettsstillingen til en partshjelper	45
2.3.4 Skriftlige innlegg til belysning av allmenne interesser («amicus curae»)	46

10 INNHOLD

2.4	Domstolene og dommerne	47
2.4.1	Domstolene og instansrekkefølgen	47
2.4.2	Dommere og meddommere	49
2.4.3	Inhabilitet	52

KAPITTEL 3 PROSESSFORUTSETNINGENE: VILKÅR FOR

Å REALITETSAVGJØRE EN SAK	56	
3.1	Innledning	56
3.2	Generelt om prosessforutsetningene	57
3.3	Partsevne (tvisteloven § 2-1)	59
3.4	Prosessdyktighet (tvisteloven § 2-2)	62
3.5	Søksmålsbetingelsene i tvisteloven §§ 1-3 og 1-4	63
3.5.1	Innledning	63
3.5.2	Rettskrav (søksmålgjenstanden)	66
3.5.3	Aktualitet (søksmålsituasjonen)	71
3.5.4	Tilknytning (søksmålskompetanse)	78
3.5.5	Særlig om organisasjoners søksmålsadgang (tvisteloven § 1-4 første ledd)	84
3.5.6	Rettsens prøving av søksmålsbetingelsene («pretensjon og realitet»)	86
3.6	Rettskraft og litispensens (tvisteloven §§ 18-1 og 19-15)	93
3.7	Kompetanse i internasjonale forhold (tvisteloven § 4-3 mv.): internasjonalt vernetting	93
3.8	Saklig kompetanse (tvisteloven §§ 4-1, 6-1 mv.)	95
3.9	Stedlig kompetanse (tvisteloven §§ 4-4 flg.)	96
3.10	Andre prosessforutsetninger	98

KAPITTEL 4 FORSØK PÅ MINNELIG LØSNING

4.1	Innledning	100
4.2	Plikter før en sak reises	102
4.3	Forliksrådet	104
4.3.1	Innledning	104
4.3.2	Forliksrådets kompetanse til å behandle saker	105
4.3.3	Forliksklage og tilsvare	109
4.3.4	Møter i forliksrådet	110

4.3.5	Utfallet i forlikrådet: forlik, innstilling eller dom	111
4.3.6	Rettsmidler	112
4.4	Forskjellige former for mekling	114
4.4.1	Innledning	114
4.4.2	Utenrettslig mekling	114
4.4.3	Rettsmekling	115
4.4.4	Annen mekling i domstolene	117
4.5	Særlig om rettsforlik og andre forlikavtaler	118

**KAPITTEL 5 GRUNNLAGET FOR RETTENS AVGJØRELSER –
RETTENS FORHOLD TIL PARTENES PROSESSHANDLINGER** 120

5.1	Innledning	120
5.2	Grunnsetningen om kontradiksjon	121
5.3	Rettsens forhold til partenes prosesshandlinger	125
5.3.1	Innledning	125
5.3.2	Retten kan bare avgjøre de krav som er reist i saken	125
5.3.3	Retten må holde seg innenfor rammene av partenes påstander	126
5.3.4	Retten kan bare bygge på de påstandsgrunnlag som er påberopt	128
5.4	Rettsens ansvar for rettsanvendelsen	132
5.5	Saker med og uten fri rådighet	135
5.6	Veiledningsplikten	136

KAPITTEL 6 SAKENS BEHANDLING I FØRSTE INSTANS 139

6.1	Innledning	139
6.2	Forskjellige prosessformer	139
6.2.1	Allmenprosess og småkravprosess	139
6.2.2	Andre prosessformer	141
6.3	Stevning	144
6.4	Tilsvaret	148
6.5	Saksforberedelsen	149
6.5.1	Formålet med saksforberedelsen	149
6.5.2	Planmøte og beramning av hovedforhandlingen	150
6.5.3	Den videre saksforberedelsen	151

12 INNHOLD

6.5.4	Objektiv og subjektiv kumulasjon	152
6.5.5	Forening av saker og deling	154
6.5.6	Stansing, omberømmelse og utsettelse	155
6.6	Twister og avgjørelser under saksforberedelsen	156
6.6.1	Avgjørelser om saksbehandlingen (kjennelser/beslutninger)	156
6.6.2	Dom under saksforberedelsen (forenklet domsbehandling, dom ved enighet)	157
6.7	Avsluttet saksforberedelse, sluttinnlegg og prosessuell preklusjon	160
6.7.1	Avsluttet saksforberedelse	160
6.7.2	Sluttinnlegg og fremdriftsplan	161
6.7.3	Prosessuell preklusjon	162
6.8	Hovedforhandlingen	165
6.8.1	Gangen i hovedforhandlingen	165
6.8.2	Småkravprosess: rettsmøte til sluttbehandling	169
6.8.3	Hjelpedokumenter	169
6.9	Retten avgjørelser	170
6.9.1	Valg av avgjørelsesform	170
6.9.2	Dommer	171
6.9.3	Kjennelser	173
6.9.4	Beslutninger	174
6.9.5	Avstemming og avsigelse	175
6.9.6	Retting, tilleggsavgjørelse og omgjøring	176
KAPITTEL 7 BEVIS		178
7.1	Innledning	178
7.2	Bevisvurderingen, bevisbyrde og beviskrav	179
7.2.1	Bevisvurderingen	179
7.2.2	Bevisbyrde	181
7.2.3	Beviskrav	182
7.3	Hovedprinsippene for bevisføring	185
7.4	Bevismidlene	187
7.4.1	Parts- og vitneforklaringer	187
7.4.2	Dokumentbevis og andre realbevis	189
7.4.3	Sakkyndigbevis	191

7.5	Begrensninger i retten til å føre bevis	192
7.5.1	Innledning	192
7.5.2	Alminnelige begrensninger i retten til å føre bevis	194
7.5.3	Proporsjonalitetsbegrensningen	196
7.5.4	Forbudet mot skriftlige forklaringer	197
7.6	Særlig om tvistelovens bevisforbud og bevisfritak .	199
7.6.1	Innledning	199
7.6.2	Reglene om bevisforbud (§§ 22-1 til 22-7)	201
7.6.3	Reglene om bevisfritak (§§ 22-8 til 22-11)	203
7.6.4	Bevis fremskaffet på utilbørlig måte (tvisteloven § 22-7)	206

KAPITTEL 8 PARTENES FORSØMMELSER: FRAVÆR OG

OPPFRISKNING	212	
8.1	Innledning	212
8.2	Mangelfulle prosesshandlinger og retting av feil ...	213
8.3	Lovens former for fravær	215
8.3.1	Fristfravær	215
8.3.2	Møtefravær	217
8.4	Rettsvirkningene av fravær	217
8.4.1	Innledning	217
8.4.2	Avvisning	218
8.4.3	Fraværdom	218
8.5	Oppfriskning	221
8.5.1	Innledning	221
8.5.2	Formelle krav – nærmere om oppfriskningsbegjæringen	222
8.5.3	Vilkårene for oppfriskning	223

KAPITTEL 9 RETTSMIDLER: ANKE OG GJENÅPNING

9.1	Innledning	226
9.2	Ankesaken innledes: ankeerklæring og anketilsvar	227
9.3	Nærmere om ankeadgangen	229
9.3.1	Hvilke avgjørelser kan påankes?	229
9.3.2	Generelt om ankegrunnene	230
9.3.3	Hvilke ankegrunner kan gjøres gjeldende?	231

14 INNHOLD

9.3.4	Rammene for ankesaken: ankeinstansens forhold til partenes prosesshandlinger	235
9.4	Ankeinstansens behandling av anken	237
9.4.1	Ankesiling i lagmannsretten	237
9.4.2	Saksforberedelse og ankeforhandling for lagmannsretten	240
9.4.3	Avgjørelse av ankesaken	241
9.5	Særlig om anke til Høyesterett	243
9.6	Gjenåpning	245

KAPITTEL 10 RETTSKRAFT, LITISPENDENS OG

TVANGSKRAFT	248
10.1 Innledning – terminologi	248
10.2 Når blir en avgjørelse rettskraftig?	249
10.3 Hvilke avgjørelser får materiell rettskraft?	250
10.4 Virkningen av materiell rettskraft – rettskraftens negative og positive side	251
10.5 Hvem er avgjørelsen bindende for? Rettskraftens subjektive side	252
10.6 Rettskraftens objektive side – hva er samme krav?	254
10.6.1 Hvordan identifisere kravet?	254
10.6.2 Generelt om identitetsvurderingen	255
10.6.3 Kvalitativt like rettsfølger?	257
10.6.4 Likhet i det faktiske grunnlaget?	259
10.6.5 Likhet i interessene som rettsreglene skal beskytte?	261
10.6.6 Rettslig tradisjon	261
10.7 Noen særskilte forhold som utgjør nye krav	262
10.7.1 Etterfølgende utvikling	262
10.7.2 Tvist om avgjørelsens bindende virkning ...	264
10.8 Særskilt om litispendens	264
10.9 Tvangskraft	265

KAPITTEL 11 REGLENE OM SAKSKOSTNADER OG

FRI RETTSHJELP	267
11.1 Innledning	267
11.2 Oversikt over kostnadene i en prosess	268
11.3 Reglene om fri rettshjelp	269

11.4 Erstatning for sakskostnader	270
11.4.1 Lovens hovedregel	270
11.4.2 Unntak når en av partene har vunnet saken	272
11.4.3 Unntak når ingen av partene har vunnet saken	273
11.4.4 Utmålingen	274
11.4.5 Særlig om sakskostnader i småkravprosess	278
11.4.6 Sakskostnader og anke	279
ORDLISTE	281
LITTERATUR	286
DOMMER OG KJENNELSER	289
STIKKORD	297